

ELAZIĞ TÜRKÜ VE MANİLERİNDE GEÇEN BAZI ESKİ KELİMELELER

Yrd. Doç. Dr. Birol İPEK*

Özet

Türkü ve maniler Türk insanının yaşamını kültürünü özlemlerini kısacası yaşadığı dönemin hayat hikâyesini anlatan türlerdir. Bu yönüyle Türkü ve maniler ortaya çıktığı dönemlerin çeşitli özelliklerini içinde barındıran önemli sözlü kültür ürünleridir. Kuşaktan kuşağa anlatılarak günümüze kadar gelen bu anlatılar; sosyal ve kültürel hayatın pek çok özelliğini de beraberinde getirirler. Eski dönemlere ait pek çok kelime günlük konuşma dilinde düşerken, Türkü ve mani gibi anlatmaya dayalı türlerde halen yaşamaya devam etmektedir. Çeşitli sebeplerle günlük dilden düşen bu kelimeler geçmişte yaşananları anlatan ancak günümüzde “gösterilen”in veya karşılığının artık olmadığı kelimelerdir. Sosyal ve kültürel hayatın değişmesiyle birlikte dilde kullanılan kelimelerin de zamanla değiştiği hatta kullanımdan düştüğü görülmektedir. Elazığ Türkü ve manilerinde geçen bu tür kelimeleri yeni nesillere doğru, tam ve eksiksiz bir şekilde öğretmek gerekir. Aksi takdirde bu metinler yanlış anlaşılır ve yorumlanır. Elazığ Türkü ve manilerinde geçen, “dibek, gem, höllük, loğ, redif sesi, vb.” gibi çoğu kelime günlük dilde artık kullanılmamaktadır. Bu kelimelerle ilgili pek çok söz, deyim, kalıp ifade ortaya çıkmıştır. Bu tür kelimelerin çağrıştırdığı kavram dünyasını bilmeden Türkü ve manileri anlamak veya anlamaya çalışmak eksik kalır. Geçmişin dil özelliklerini günümüze taşıyan bu tür kelimeleri öğrenmek öğretmek kültürümüz açısından önemli olduğunu düşünüyoruz.

Bu bildiride Elazığ Türkü ve manilerinde geçen günümüzde karşılıklarının artık kullanılmadığı, kullanımdan düştüğü, bu kelimeleri anlatmaya çalıştık.

GİRİŞ

Türkü ve maniler kuşaktan kuşa aktarılan sözlü kültür ürünleridir. Bu kültür ürünleri meydana geldikleri dönemlere ait bir çok kelime deyim ve kalıp ifadeyi de beraberinde taşırlar. Eski dönemlere ait olan kelime, deyim, kalıp ifadeler bir döneme tanıklık eden dil malzemeleridir. Bu kelimelerin anlattığı, ifade ettiği çoğu araç, nesne ve eşya günümüzde kullanımdan düşse bile Türkü ve manilerin içinde kelime olarak devam etmektedir. Dilbilim açısından gösteren olarak var olup gösterilenin kullanımdan düştüğü kelimelerdir. Bildirimizde sadece Türkü ve manileri taradık. Çalışmamızda Türkü ve manileri birlikte inceledik. Çünkü Elazığ yöresinde manilerin çoğu

---

* İnsanî ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü/ELAZIĞ

Türkü olarak da söylenmektedir. Çoğu Türkü'nün güftesi manilerdir (Güler, 199: 444).

Türkü ve maniler toplumun gerçek sesini, özlemlerini, hasretlerini, hayal dünyasını anlatan türlerdir. Geçmişte insanlarımızın vatan dedikleri toprakta nasıl yaşadıklarını neler yaptıklarını anlayabilmek için bu anlatılarda geçen kelimelerin büyüğü dünyasını bilmek gerekir. Bir toplumun yaşam felsefesi, düşünce biçim, Türkü ve mani gibi anlatmaya dayalı türlerde anlatılarak geleceğe bırakılır. Bu yönü ile Türkü ve maniler Türk insanının gerçek hayatını yansıtan milli kültür unsurlarıdır. Bu metinleri anlamak için öncelikle metnin dilini iyi anlamak iyi çözümlemek kelimelerin kullanıldığı dönemlerdeki anlamlarını iyi bilmek gerekir. Elazığ Türkü ve manileri bu bakımdan çok zengin bir kültür hazinesidir.

Çalışmamızda seçtiğimiz 5 kelimenin kökenini, anlamını, ve metin içinde nasıl kullanıldıklarını izah etmeye çalıştık. Konunun daha iyi anlaşılması için fotoğraflara da yer verdik.

1. DİBEK (Soku, Havan)

Dibek köken olarak Türkçe bir kelimedir. Tuncer Gülensoy'un Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü'nde tög-(e)k sözcüğünden türediği şeklinde bilgi yer almaktadır (Gülensoy, 2007: 281). Hasan Eren, Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü isimli eserinde, bu kelimenin döğ- (<döv-)+ -(e)k "ezmek, dövmek" kökünden geldiğini yazar ve kelimenin değişim gelişmesini şöyle izah eder: dövek>düvek (>dübek)>divek>dibek (Eren, 1999: 111). Türkçe'de b>v değişimine rastlamak mümkündür; ancak v>b değişimini ihtiyatla karşıladığımı belirtmek isterim. İsmet Zeki Eyüboğlu'nun, Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü'nde şu şekilde geçiyor: dibek, Tr. Tüp (tepe, dip, temel, kök)'ten tüb-e-k~tibek-dibek: kök anlamı tepesine vurulan, tepesine vurularak dövülen, sözlük anlamı, yayık, ağaç, havan, dibek: tüpülemek~tepesine vurmak dövmek (Eyüboğlu, 1998: 83). Eyüboğlu'nun etimolojisi akla daha uygun gelmektedir. Eski Türkçe'de dibek'e karşılık yine Türkçe bir kelime olan "soku" sözcüğü kullanılmıştır. Divânü Lügâti't-Türk'te "soku" kelimesi yer almaktadır. Bu kelime de "sok-" (dövmek) kökünden türemiştir. Dibek için Farsça bir kelime olan "havan" kelimesi de kullanılmıştır. Dibek, taş veya ağaç kütüğünden yapıldı. İhtiyaca göre büyük ve küçük olmak üzere iki şekli kullanılırdı (Ayverdi, 2005: 697). Dibek'ten daha büyük olanlarına "Seten Taşı"(Dibek Taşı) denir. Bunlar büyük oldukları için daha çok at ve eşeklerle çevrilirdi (Acun, 2010: 7). Soku taşı, Taş dibek, Taş dibek tokmağı, havan, sözleri yaygın olarak kullanılmıştır.

Dibek, sözlüklerde daha çok içi oyulmuş taş, içinde tokmakla buğday, bulgur, yarma, veya kuru dut, kuru biber dövülen büyük bir araç olarak tarif edilmektedir. Eskiden her mahallede, her köyde mutlaka bir büyük dibek bulunurdu. Büyük dibekler hareket etmemesi için yere gömülürdü (Ünal, 2011: 197). Ortak olarak herkes yararlanırdı. Günümüzde bu dibekler artık kullanılmamaktadır. Ancak Az da olsa bazı evlerde kahve, susam, kuru biber vb. için kullanılan küçük dibeklere rastlamak mümkündür. Hemen hemen yer yörede bilinen “havan (kahve) dövücünün hınk deycisi” deyimi, Elazığ yöresinde işi olmayan, boş insanlar için kullanılan bir deyimdir. Modernleşme, şehirleşme ile birlikte dibek etrafında oluşan İMC usulü yardımlaşma, dayanışma, paylaşma, kaynaşma geleneklerinin de yok olduğu görülmektedir. Elazığ Türkü ve Manilerinde:

Odasına vardım olur mu böyle
Dibeğe vurdukça oynar göbeği
O yar gelin ola ben de güveği
Söyleyin ahablar nasıl edeyim
O yardan ayrıldım kime gideyim (Memişoğlu, 1995: 190)

Odasına vardım **kahve dibeği**
Dibeğe vurdukça oynar göbeği
O yar gelin ola ben de güveği (Buran, 2008: 99)

Dağda **dibek** olur mu
İplikten elek olur mu
El kızının yanında
Uykuya dilek olur mu (Çetindağ, 2005: 309)

2. GEM: (Düven, düğen, döven)

Hasan Eren, Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü isimli eserinde “gem” kelimesinin Erminecede “kamn (flail)” kelimesinden geldiğini söyler (Eren, 1999: 127). Ahmet Buran, Elazığ Yöresi Söz Varlığı isimli eserinde “gem”’in Türkçe bir kelime olduğunu belirtir. Bazı araştırmacılar bu kelimeyi Divânü Lügâti’t-Türk’te geçen “kemiş-” (atmak, fırlatmak) anlamındaki kelimeye dayandırarak yine Türkçe olduğunu belirtmişlerdir (Akan Budak, 2012: 640). Kaynaklarda gem kelimesi yerine daha çok (düven, düğen, döven) kelimelerine gönderme yapılarak açıklamalar yapılmıştır. Taradığımız kaynaklarda Gem, (Düven, düğen, döven) harmanda ekinlerin (buğday, arpa, yulaf, vb.) sapı ve tanelerini ayırmak için kullanılan, önüne koşulan hayvanlarla (öküz, at, katır, eşek) çekilen, alt

yüzünde keskin çakmak taşları dikine çakılı bulunan, kızak biçiminde araç anlamında tanımlanmıştır. **Düven sürmek** (dövmek) düvenle ekinlerin tanelerini başaklarından çıkarmak (TS: 593). Tarım aygıtlarından döğen (YTS: 91). Etimolojik Sözlüklerde, düven<düğən “Harmanda ekinlerin sap ve tanelerini ayırmak için kullanılan özel kızak” Ağızlarda “kem” şeklinde yer almaktadır (Eren, 1999: 127). Diğer kaynaklarda: **Döven-döğen, düven**, Birkaç yığının önünde atlar dövenleri çeviriyor. Döven boş dönüyor bu yıl harman yerinde,. şeklinde örnekler verilmiştir (MBTS: 758). Elazığ yöresinde “Yazın **gem sürerdik** hep”, **gem iskembesi**: bilhassa gem sürerken üzerinde oturulan küçük tabure. “harmanda saatlerce **gem isgembesinede** oturduğum olurdu”, “**game binmek**” şeklinde kullanılmıştır (Buran, 2008 :84). Eskiden tarım aletlerinin en önemlilerinden biri olan bu araç tarımda makineleşme ile birlikte kullanımdan düşmüştür. Gemin yerini biçerdöver, patoz ve diğer makineler almıştır. Günümüzde gem artık müzelik bir araç olarak sergilenmektedir. Elazığ Türkü ve manilerinde “gem, game binmek, gem sürmek, gıjagıj günlerde gem sürmek, gem iskemlesi”, şeklinde yer almaktadır. Elazığ Türkü ve Manilerinde:

Göllü bağın göllerinde çimerdük
Harman vahti gelir **game binerdük**
Tasalı Bekir'den gorkar sinerdük
Rahmetlinin güneş doğsun yüzüne
Ne heybetli görünürdü gözüme (Buran, 2008: 43)

“İçkını yumurta” mevsim yemeği
“Dilim dolma” mızın şifa, sumağı
Nimet olsun diye öküz emeği
Gıjagıj günlerde bile **gem sürdük** (Buran, 2008: 86)

3. HÖLLÜK:

Araştırmacılar, höllük kelimesinin ilk şeklini Eski Türkçe'ye kadar götürüyorlar. Eski Uygur metinlerinde “kurug yirig suvayu, **öl** yirig taruyu...” (Onlar kuru toprağı sularken, yaş toprağı işlerken) şeklinde geçmektedir. Bu metinde “öl” (yaş) anlamındadır (Hamilton, 1998: 11). Divânü Lügâti't-Türk'te, “öl” (yaş, ıslak, rutubet) anlamlarında olduğu bilgisi yer almaktadır (Atalay, 1972: 92). Eski Anadolu Türkçesi'nde “höl” (yaşlık, rutubet anlamındadır) “Öl” kelimesinden zamanla, kundağa sarılan bebeğin altına konulan ve onun yaşını emen toprağa ad olan “öllük” ön seste bir “h” türemesiyle “höllük” olmuştur (Türk, 2009: 85). Sözlüklerde, Höllük, kundak bebeklerin altına konulan elenmiş, kurutulmuş ince toprak (DS:

2431). Diğer Sözlüklerde, “Anadolu’nun bazı yerlerinde kundak bebeklerin altına konan toprak” (MBTS: 1290). Yeni Taram Sözlüğünde “höl” (yaşlık, nem) olarak geçmektedir (YTS: s. 108). Ağızlarda höl, “ıslaklık, hazır toprak” anlamında kullanılmıştır. Höllük’ün kullanıldığı dönemde bilhassa kadınlar hangi toprağın temiz kullanılışlı olduğunu bulup bebek için hazır hale getirirlermiş. Elazığ Türkü ve manilerinde höllük çok sık kullanılmıştır. “höllük, höllük elemek, höllükten kundak belemek, höllüklere bölünmüş”, sözleri günümüzde artık kullanılmamakta sadece türkü ve manilerde yer almaktadır. Bazı gelenekler kolay kolay yok olmuyor. Günümüzde az da olsa örneklerini görmek mümkündür. Höllük, günümüzde artık yerini modern “bebek bezlerine” bırakmıştır. Elazığ Türkü ve Manilerinde:

Eledim eledim **höllük eledim**

Aynalı beşikte canan bebek beledim
Büyüttüm besledim asker eyledim
Gitti de gelmedi canan buna ne çare
Yandı ciğerim de canan buna ne çare

Bir güzel simâdır aklımı alan
Aşkın sevdasını canan sineme saran
Bizi kınamasın ehl-i din oğlan
Gitti de gelmedi canan buna ne çare
Yandı ciğerim de canan buna ne çare

Eledim eledim **höllük eledim**

Beşiğe koydum ninni söyledim
Büyüttüm besledim asker eyledim
Gitti de gelmedi buna ne çare (Azar, 1995: 210)

Arçañ bi **höllük bul** beşikte dursun
Bi Kırtık gınap al Hezana ğursun
Misellen metili yüklüğe vursun
Çağa üzüğülyu yatsın böyüsün
Dododa durmasın, hemen yörüsün (Buran, 2008: 7)

Bebeğimin **höllüğünü eledim**

Kenefçeli kundağa beledim
Beşiginde salladım
Uyusun da büyüsün
Tıpış tıpış yürüsün (Buran, 2008: 18)

Korkuluk dikilir bostana, bağa
 Nazarlık seçilir cücük tosbağa
 Omuzunda taşır her doğan çağa
 Analar **höllükten kundak beliyor** (Buran, 2008: 115)

Bizim **höllüklere bölenmemişsen**;
 Avreş'den haley'den dad alamazsın.
 Gurbet saradınan elenmemişsen
 Dost yüzü görmeyince şad olamazsın (Buran, 2008: 115)

Höllüğü nereden bilesin!
 Horatan, kime diyesin?
 Orçigi avda yiyessin
 Dünya senin, ninniyesin (Buran, 2008: 113)

4. LOĞ:

Loğ kelimesi Farsça kökenli bir kelimedir. Türkçede'de "loğ" yerine daha çok "yuvak, yuğu/yuvu, yavgu" kelimeleri (yuvarlamak) anlamında kullanılmıştır (Eren, 1999: 282). Divânü Lügâti't-Türk'te "yuvug" şekli (Sel suyunun yuvarladığı iri kaya parçaları) anlamında kullanıldığı bilgisi yer almaktadır (Erdi, 2005: 713). Loğ kelimesine ilk defa Kıpçak dönemi metinlerinde rastlamaktayız. Ebu Hayyan tarafından 1312 yılında yazılmış ve Türkçenin bilinen ilk gramer kitabı "Kitâbü'l-İdrâk li Lisân'il-Etrâk" (Türklerin Dilini Anlama Kitabı) adlı eserde "loğ" damları düzeltmek için kullanılan taş, "loğla-" (damın üzerini taşla düzeltmek) şeklinde yer almaktadır (KTS: 172).

Loğ, toprak damlı evlerde yağmur sularının eve akmasına engel olmak için damdaki toprak tabakasını bastırıp sıkıştırmak, yollarda ve tarlalarda toprakları ezmek ve düzeltmek maksadıyla kullanılan toprak üzerinde yuvarlanan yaklaşık 1 metre kadar uzunluğunda taştan silindir. Loğ taşı da denir (MBTS: 1874). Kerpiş evlerin damlarını bastırmak sıkıştırmak ve düzeltmek için kullanılan iki başı oyularak silindir biçimindeki taş. **Loğlamak:** Loğ taşı, pekiştirilecek toprak üzerinde yuvarlayarak gezdirmek (TS: 152). **Darloğ (loğaçacı):** Ağaçtan veya demirden özel olarak yapılmış loğa takılan kısma verilen isimdir (Buran, 2008: 51) Darloğ'un ucuna bir ip bağlanarak çekilirdi. Bu loğlar yazın harman yerine götürülür tarlada harman yerini düzelterip toprağın sıkıştırılması için de kullanılırdı. Tarlaya götürülen loğlar, taşınması kolay olsun diye küçük olanları tercih edilirdi. Loğ, loğ taşı, dam loğlamak, darloğ (loğaçacı), sözleri Türkü ve manilerde geçmektedir. Elazığ Manilerinde:

Çıhtım dam loğlamaya
O yari yollamaya
Yarım gedügi açtı
Başladım_ağlamaya (Azar, 1995: 143)

Ham ğarpuza heg de, ğavuna kelek
Alaca davarın adıdır belek
Loğlamışduhama ahıtmış merak
Anadot yaba'nın ardından getsin
Saman ver ırgatlar püşürük etsin (Buran, 2008: 6)

5. REDİF SESİ:

İlk Redif askeri teşkilatı II. Mahmud döneminde 1834 yılında kurulmuştur (Çadırcı,1963: 66). Her kazadan toplam 1400 kişilik askeri birlikler oluşturulmuş. Redif askeri yazılacak kimseler 23-32 yaşları arasındaki gençler arasından kura ile tespit edilmişler. Vücudunda askerlik gereklerini yerine getirmeye engel olabilecek sakatlıklar bulunanlar askere alınmazdı (Çadırcı,1963: 67). Oluşturulan bu birlikler çeşitli bölgelerde görev yapmışlardır. Redif askerleri ilkbahar ve sonbaharda yılda iki defa üç aylığına toplanıp askeri eğitim yaparlardı. Redif askerlerinin iş gücü sahibi olmalarından dolayı daha sonraki yıllarda, yılda bir toplanıp üç aylık bir eğitim görmüşlerdir. Redif askerleri önceleri 9 yıl görev yapmışlardır. Daha sonra yapılan bir düzenleme ile 8 yıla indirilmiştir. Redif teşkilatı 1912 yılında tamamen kaldırılmıştır (İA: 526).

Redif kelimesinin sözlük anlamı, “arkadan gelen, birinin ardından giden kimse” burada “fiilî ve muvazzaf ordunun yedeği anlamında kullanılmıştır (İA: 524). Taradığımız sözlük ve kaynaklarda redif şu şekilde yer almaktadır: Son dönem Osmanlı ordusunda askerlik görevini bitirdikten sonra yedeğe ayrılan er demek (TS: 1648). Redif taburları, bu yedek askerlerden oluşan askeri birliklerdir. **Redif Sesi**, terhis edildikleri halde ihtiyaç halinde yeniden askere alınan yedek askerlerin çıkardığı ses. “Kışlanın önünde **redif sesi** var” mısrasında ise, tekrar askere alınan yedeklerin belli bir eğitimden sonra toplu halde cepheye gönderildiğini anlatmaktadır. Türkü gidip de geri dönmeyenlerin, şehit olanların hikâyesini anlatan milletimizin yaktığı ağıtlardan bir tanesidir. 1310 (1892) Tarihli Mamuratü'l-Azîz Salnâmesi'nde “Ordu merkezinin Erzincan'a taşınmasıyla eski kışlanın yerine büyük bir redif kışlası inşa edildiği” yazılmaktadır. Elazığ'da redif bölüklerinin bu kışlalardan 1905 yıllarında oluşturulup

Yemen'e gönderildiği tarih kaynakları kaydetmektedir. Özellikle Irak ve Arabistan bölgelerine gönderilen redif askerlerinin Elazığ'daki (Harput) kışlasından gönderildiği kaynaklarda yer almaktadır (İA: 524). Osmanlının en uzak toprağı olan Yemen, 1914-1918 yılları arasında yapılan I. Dünya savaşından sonra tamamen Osmanlı toprağı olmaktan çıkar. Bir Urfa türküsünde de "Mızıka çalındı, düğün mü sandın. Al yeşil bayrağı gelin mi sandın. Yemen'e gideni gelir mi sandın." derken gerçekten o dönemde Yemen'e gidenlerin, bir daha geri dönmediklerini anlatan başka acıklı bir türküdür. Yemen'in Anadolu insanımızda bıraktığı acılar bu türkülerde açıkça görülmektedir. Büyüklerin anlattıklarına göre Elazığ yöresinde Yemen'e gidenlerin çoğunun geri dönmedikleri, oralarda şehit oldukları rivayet edilmektedir. Anadolu'da hemen hemen her aileden birinin mutlaka Yemen'de bir yakını bir sevdiği kalmıştır (Özbek, 1994:376). Türk insanı için o dönemde askerlik yapmak bir vatan borcudur. Fakat terhis olduktan sonra savaşlardan dolayı eli silah tutanların tekrar askere alınmaları geride kalanları perişan etmiştir. Bu yüzden türkülerimizde "redif sesi"nin çağrıştırdığı acılar unutulacak gibi değildir.

Yemen Türküsü, seferberlik yıllarında Elazığ'da toplanan redif birliklerinin Yemen'e gönderilmesi sırasında yakıldığı rivayet edilmektedir.

Yemen Türküsü bir acının, bir ayrılığın, gözyaşının gidip de dönmeyenlerin türküsüdür. O tarihlerde Yemen, adeta bir değirmen gibi Türk askerini öğütmektedir. Gidenlerin bir daha dönmedikleri veya çok az sayıda askerin döndüğü bir yer olarak Türkülerde geçmektedir.

Yemen Türküsü

Havada bulut yok bu ne dumandır
Mahlede ölüm yok bu ne şivandır
Şu Yemen elleri ne de yamandır
Ano Yemen'dir, gülü çimendir, giden gelmiyor, acep nedendir
Burası Huş'tur, yolu yokuştur, giden gelmiyor, acep ne iştir

Kışlanın önünde **redif sesi** var
Bakın çantasına acep nesi var
Bir çift kundurası bir de fesi var
Eli Yemen'dir, gülü çimendir, giden gelmiyor, acep nedendir
Burası Huş'tur, yolu yokuştur, giden gelmiyor, acep ne iştir
(Memişoğlu, 1995: 221)

SONUÇ

Belli dönemlerde kullanılan araç gereçler zamanla özellikle de teknolojinin gelişmesiyle kullanımdan düşerken onlarla ilgili sözler, deyimler Türkü ve mani gibi anlatmaya dayalı türlerde yaşamaya devam etmektedir. Şüphesiz bu sözler geçmişe tanıklık etmektedir. Bunlar birer kültür mirası olarak geçmişteki yerini almıştır. Kültürün, geleneklerin zamanla nasıl değiştiğini de Türkü ve manilerde görebiliyoruz. Bu bağlamda eski Tarım ve eski ev aletlerinin sergilendiği bir açık hava müzesinin Harput'ta yapılmasını teklif ediyorum. Böyle görsel bir açık hava müzesinin Harput'un tarihî dokusuna ve tarihî ruhuna uygun olacağını düşünüyorum. Bir Elazığ sözünde, "Çağalar maziye olsun yaran, Maziden atıye köprü gursunlar" der (Buran, 2008: 96). Geçmişten geleceğe nice kültür köprüleri kurmak dileğiyle sözlerimi bitirirken dinlediğiniz için hepinize teşekkür ederim.

KISALTMALAR:

DS: Derleme Sözlüğü.

İS: İslam Ansiklopedisi.

KTS: Kıpçak Türkçesi Sözlüğü.

MBTS: Misalli Büyük Türkçe Sözlük.

TS: Tarama Sözlüğü.

YTS: Yeni Tarama Sözlüğü.

KAYNAKLAR:

Acun, Hakkı (2010), **Türk Kültüründe Taşlar**, AKM Yayını, Ankara.

Akan Budak, Dilek (2012), **Erzurum Ağzı Söz Varlığında Eski Türkçenin İzleri**, http://www.turkishstudies.net/Makaleler/1326676523_41_AkanBudak%20Dilek_S-629-646.pdf .25.04.2013).

Aksın, Ahmet (1999), **19. Yüzyılda Harput**, Ceren Ofset ve Matbaacılık, Elazığ

Atalay, Besim (1972), **Divân-ı Lügâti't-Türk Dizini**, TDK Yayınları, Ankara.

Ayverdi, İlhan (2005), **Misalli Büyük Türkçe Sözlük I, II, III**, Kubbealtı Lugati, İstanbul.

Azar, Birol (1995), **Elazığ Manileri Üzerine Bir İnceleme**, (Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi)

Bayat, Fuzuli (2008), **Eski Türkçe Sözlük**, Yalın Yayıncılık, İstanbul.

Buran, Ahmet-İlhan, Nadir (2008), **Elazığ Yöresi Söz Varlığı**, TDK Yayınları, Ankara.

Çadırcı, Musa (1963), **Anadolu'da Redif Askeri Teşkilatının Kuruluşu**, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/18/18/26.pdf> (14.04.2013)

Çetindağ, Gülda, **Elazığ Türküleri (Metin-İnceleme)**, (F.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Y. L. T.) Elazığ, 2005.

Elazığ. **1310 Tarihli Mamuratü'l-Azîz Salnamesi**, s.55.

Eraslan, Kemal (2012), **Eski Uygur Türkçesi Grameri**, TDK Yayınları, Ankara.

Erdi, Seçki-Yurteser, Serap Tuğba (2005), **Kâşkarlı Mahmûd Dîvânü Lugâti't-Türk**, Kabalcı Yayınevi, İstanbul.

Eren, Hasan (1999), **Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü**, Bizim Büro Basım Evi, Ankara.

Eyüboğlu, İsmet Zeki (1998), **Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü**, Sosyal Yayınlar, İstanbul.

Gülensoy, Tuncer (2007), **Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü**, TDK Yayınları, Ankara.

Güler, Zülfü (1999), **"Harput'ta Edebiyat ve Sözlü Folklor, Dünü ve Bugünüyle Harput Tarih-Edebiyat-Şiir-Folklor"**, TDV Elazığ Şubesi Yayınları, s.441-451.Elazığ.

Gülsevin, Gürer (2001), "Türkiye Türkçesi Ağzlarında h Sesi Üzerine" **TDAY-Belleten**, TDK Yayınları, Ankara, s.129-146.

Hamilton, James Russel (1998), **İyi ve Kötü Prens Öyküsü**, (Çev.:Vedat KÖKEN), TDK Yayınları, Ankara.

İslam Ansiklopedisi (2007), Cilt:34, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul

Memişoğlu, Fikret (1995), **Harput Halk Bilgileri**, Elazığ Kültür Derneği Yayınları, Ankara.

Özbek, Mehmet, **Folklor ve Türkülerimiz**, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 1994.

Özcan, Hüseyin, **Türkülerin Gerçekleri ve Yemen Türkülerinin Arka Planı**, (<http://www.yagmurdergisi.com.tr/archives/konu/turkulerin-gercekleri-ve-yemen-turkulerinin-arka-planı>). (16.04.2013)

Sinan, Ahmet Turan (2001), **Türkçenin Deyim Varlığı**, Kubbealtı Yayıncılık, Malatya.

Toparlı, Recep (2003), **Kıpçak Türkçesi Sözlüğü**, TDK Yayınları, Ankara.

Türk, Vahit (2009), **Türkülerdeki Eski (Arkaik) Sözler**, Turkidh Studies, Volume 4/8, Fall. s. 83-88.

TDK, **Türkçe Sözlük** (2005), TDK Yayınları Ankara.

TDK, **Yeni Tarama Sözlüğü** (1983), TDK Yayınları, Ankara.

TDK, **Derleme Sözlüğü** (1972, 1974), VI, VIII, TDK Yayınları, Ankara.

Toparlı, Recep (2003), **Kıpçak Türkçesi Sözlüğü**, TDK Yayınları, Ankara.

<http://www.elazigkulturturizm.gov.tr/belge/1-57160/turkuler.html> (08.4.2013)

Ünal, Mehmet Ali (2011), **Osmanlı Tarih Sözlüğü**, Paradikma Yayıncılık (I. Baskı), İstanbul.

Üstüner, Ahat (2012) **Türkçenin Tarihî Gelişmesi**, Grafikkent Baskı Merkezi, Elazığ.

Resim-1. (Dibek) <http://www.google.com.tr>. (26.04.2013). Harput Deliktaş Mahallesi'nde dibek örnekleri halen bulunmaktadır (16.04.2013)

Rersim-2 (Gem). <http://www.google.com.tr>. (08.04.2013).

Resim-3 (Höllük). <http://www.google.com.tr>. (08.04.2013)

Resim-4 (Loğ). <http://www.google.com.tr>. (08.04.2013). Harput Deliktaş Mahallesi'nde loğ örnekleri halen bulunmaktadır (16.04.2013)

Resim-5 (Redif bölükleri). <http://www.google.com.tr>. (12.04.2013).

Resim-1

Köyün Ortak Dibeği

Taş Dibek ve Tokmağı

Çeşitli boydaki dibekler

Çeşitli boydaki dibekler

Ağaçtan yapılmış dibek ve tokmağı.(Harput)

Bir kahve dibeği.

(Harput)'ta bir dibek taşı

Resim-2

Artık kullanılmayan bir gem

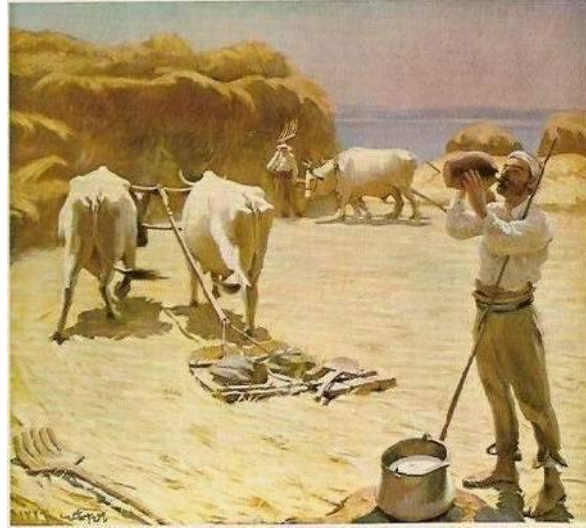

Tarihi araç olarak iki gem.

Eskiden gem böyle sürülürmüş

Eskiden gem böyle sürülürmüş

Resim-3

Höllük eleniyor

Höllük ateşte kavrulur

Höllükten kundak belemek

Höllüğe belenmiş bir bebek

Resim-4**Taşınması kolay küçük bir loğ (Harput)****Artık kullanılmayan bir loğ (Harput)**

Loğ ve Darloğ

Dam loğlamak

Resim-5**Osmanlı Redif Alayları****Anadolu'dan Yemen'e giden Türk askerleri**